

libresi + 12 ounce (≈ 1247,38 gr.); 1 Basra okkası = 2,5 hokka (≈ 3118,45 gr.), 1 Lah-sâ ve Katîf hokkası = 4 rub'a / ukıyye = 2,75 İngiliz libresi (≈ 1247,38 gr.); *Delîlû'l-Halîc*, II, 849; III, 1000, 1002).

28 Eylül 1836 tarihli ölçü reformundan önce Yunanistan'da hacim ölçüsü olarak kullanılan okka (oke) 1,33 litreye muadildi (Hallock – Wade, s. 92). János Hóvári, XIX. yüzyılın başlarında Erdel'deki ve sınır boylarındaki okkanın 2,5 Viyana pounduna (= 1260,026 gr.) karşılık geldiğini bildirmektedir. M. Vekov da XIX. yüzyılda kullanılan Dubrovnik okkasının metrik değerini 1336 gr. olarak vermektedir (*Bulgarian Historical Review*, XXVI/1-2 [1998], s. 128).

Kıyye-i a'sârînin sembolü kâf (ق) harfidir. Okkanın üst katları batman, kantar ve çeki, ast katları lidre, miskal ve dirhemdir. Tarih boyunca farklı biçimlerde üretilen okkaların bir kısmı ortası delik diskler şeklinde olup toplam ağırlığı 2 okkaya ulaşan takımın birimleri birbirinin içine geçebilirdi. Önceleri çoğunlukla bronzdan imal edilgele okkalar XVIII. yüzyılın sonlarına doğru piringten, daha sonra da bakırdan ve nihayet demirden üretilmeye başlanmıştır (Pyle, XLI/161 [1977], s. 117). Muhtelif kanunnâmelerde kile, arşın ve okkanın damgasız kullanılmaması, bunların belli aralıklarla denetlenmesi hükme bağlanmıştır (*I. Selim Kânunnâmesi*, s. 40; *Zanaatkârlar Kanunu*, s. 94).

BİBLİYOGRAFYA :

W. F. Arndt – F. W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago-London 1979, s. 553; Ch. T. Lewis – Ch. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1993, s. 1929; *I. Selim Kânunnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın İkinci Yarısının Kimi Kanunları* (haz. Selami Pulaha – Yaşar Yücel), Ankara 1988, s. 40; M. Hasan en-Necefi, *Cevâhirü'l-kelâm* (nşr. Abbas el-Küçânî), Beyrut 1377 hş., XV, 210; A. von Kremer, *Aegypten*, Leipzig 1863, II, 120; *Règlement et tables pour la conversion des poids et mesures*, İstanbul 1870, s. 2, 5; *Fi 29 Şevvâl Sene 1298 ve fi 11 Eylül Sene 1297 Târihiyle Şeref-müteallik Buyurulan İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişahî Mûcebince Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tensikiyle Suver-i İcrâiyyesi Hakkında Kararnâmedir*, İstanbul 1299, s. 4, 5; E. Sachau, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig 1883, s. 468; W. Hallock – H. T. Wade, *Outlines of the Evolution of Weights and Measures and the Metric System*, New York-London 1906, s. 92; G. Young, *Corps de droit ottoman*, Oxford 1906, IV, 368; *Delîlû'l-Halîc* (Coğrafya), I, 175; II, 849; III, 1000, 1002; Barkan, *Kanunlar*, s. 10, 245; W. Hinz, *Islamische Masse und Gewichte*, Leiden 1955, s. 24; N. Beldiceanu, *Recherche sur la ville ottomane au XVe siècle: Etude et actes*, Paris 1973, s. 254; *Zanaatkârlar Kanunu: Kanunnâme-i Ehl-i Hîref* (haz. Abdullah Uysal), Ankara 1982, s. 94; G. Feher, "Osmanisch-Türkische Gewichtsstücke in

Ungarn", *II. Uluslararası Türk ve İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi*, 28 Nisan – 2 Mayıs 1986, İstanbul 1987, III, 213; *Système des mesures, poids et monnaies de l'Empire ottoman et des principaux états avec de nombreux exercices et des tables de conversion*, İstanbul 1988, s. 17, 20; Feridun M. Emecen, "XVI. Asrın İkinci Yarısında İstanbul ve Sarayın İlaşesi İçin Batı Anadolu'dan Yapılan Sevkîyât", *Tarih Boyunca İstanbul Semineri* (haz. Mübahat S. Kütükoğlu), İstanbul 1989, s. 204, 225; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1990-92, II, 157, 390; V, 185; K. M. Cuno, *The Pasha's Peasants: Land, Society and Economy in Lower Egypt, 1740-1858*, Cambridge 1992, s. 208; Mahmûd Fâhûrî – Selâhaddin Havâm, *Mevsû'atü vahdâtü'l-kıyâsi'l-'Arabîyye ve'l-İslâmîyye*, Beyrut 2002, s. 180-181; Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, İstanbul 2003, s. 66-67, 70, 82-83, 89, 249, 257, 269, 270, 296, 313, 317-318; *Osmanlılarda Ölçü ve Tartılar* (haz. Garo Kürkman), İstanbul, ts., s. 21, 33, 36, 46, 60, 65, 69; Mahmoud Bey, "Le système métrique actuel d'Égypte", *JA*, I (1873), s. 81; M. H. Sauvaire, "Matériaux pour servir à l'histoire de la numismatique et de la métrologie musulmanes", a.e., sekizinci seri: III (1884), s. 380; P. G. İnciçyan, "XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Devleti: Tartılar ve Ölçüler", *Hayat Tarih Mecmuası*, II/8, İstanbul 1965, s. 72; N. S. Pyle, "Ottoman Okka Weights", *TTK Belleten*, XLI/161 (1977), s. 117; J. Hóvári, "The Transylvanian Kanthner and the Balkan Kañtar", *AOH*, XXXIX/2-3 (1985), s. 259-274; Feza Günergun, "Osmanlı Ölçü ve Tartılarının Eski Fransız ve Metre Sistemlerindeki Eşdeğerleri: İlk Karşılaştırmalar ve Çevirme Cetvelleri", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, II, İstanbul 1998, s. 39, 40; M. Vekov, "Maßeinheiten in den Bulgarischen Ländern vor der Einführung des Metrischen Maßsystems", *Bulgarian Historical Review*, XXVI/1-2, Sofia 1998, s. 128-129; "Ölçü", *SA*, III, 1563, 1564, 1569, 1570, 1572, 1573; Dihhüdâ, *Lugatnâme*, VI, 8035.

CENGİZ KALLEK

OKMEYDANI

İstanbul'da
Şişli ve Kasımpaşa arasında

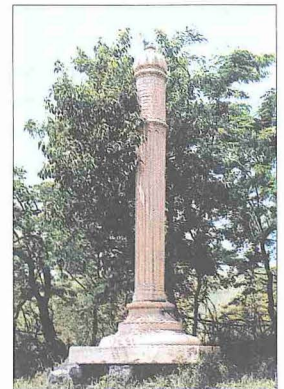
Haliç'e bakan sırtlarda yer alan semt.

İstanbul'un tarihî ve en büyük meydanı olup 1100 dönüm araziyle Haliç, Kasımpaşa, Hasköy'den geçen Pîrîpaşa deresi ve Hasköy ile sınırlıdır. Hem ata sporu hem de savaşlarda saldırı ve savunma aracı olarak ilk sıralarda yer alan okçuluğa Türkler eskiden beri büyük önem vermişlerdir. Fâtih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethi sırasında karargâhını Kasımpaşa sırtlarına kurmuş, deniz savaşlarını ve özellikle Haliç'te meydana gelen savaşları buradan yönetmiştir. Fâtih aynı zamanda burayı okçular için bir talimgâh olarak kullanmış ve İstanbul'u aldıktan sonra burayı okçulara tahsis etmiştir. Günümüze üç tanesi ulaşabilmiş olan kitâbeli on dokuz sınır taşıy-

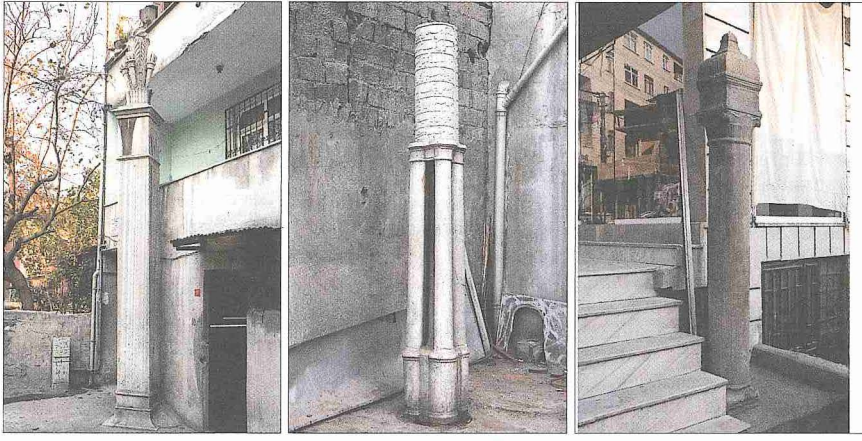
la meydanın sınırları belirlenmiş ve bu sınırların ihlâli yasaklanmıştır. O tarihten beri bu geniş araziye Okmeydanı denilmiştir, zamanla halkın çevgân ve cirit oyunları terptilediği, büyük kutlamalar ve felâketlerde toplandığı bir meydan haline gelmiştir.

*Hadîkatü'l-cevami'*de Okmeydanı Mes-cidi'nin Fâtih tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. II. Bayezid babasının kurduğu vakfı genişleterek bir tekke ve aşevi yaptırmıştır. II. Bayezid'in emriyle İskender Paşa'nın inşa ettirdiği tekke zamanla harap olmuş ve 1049'da (1639) Silâhdar Mustafa Paşa tarafından yenilenmiş, 1184'te (1770) III. Mustafa tekkeye kâgir bir minare ekletmiştir. II. Mahmud 1248 (1832-33) yılında bu tesisi tamamen yenilemiştir. Kemankeş Tekkesi (Okçular Tekkesi) adıyla bilinen, ancak bugün mevcut olmayan tekkenin günümüze yalnızca üst kısmı yıkılmış olan minare ulaşmıştır. Tekkenin duvarla çevrili iki kapılı geniş avlusunda üstü çatılı bir cami yer alıyordu. Kuzeydoğu köşesinde bulunan hünkâr köşkü ile haremlikten avlu duvarı boyunca güneye ve batıya doğru hizmet birimleri sıralanıyordu. Mimari düzeni ve faaliyetleri açısından klasik tekkelere benzemekle birlikte burası bir tarikat tekkesi olmayıp okçulardan oluşan bir ocak niteliğindedir. Bu tekkenin de bir şeyhi olmuş ve mensupları tarikat tekkesi geleneğinde faaliyetlerini sürdürmüştür. 1034'te (1625) Gürcü Mehmed Paşa meydandaki minberli namazgâhı yaptırmış, III. Ahmed 1127'de (1715) namazgâhı ve minberi tamir ettirmiştir. Anadolukavak Kasrı karşısında III. Ahmed'in 1116 (1704) tarihli namazgâhlı çeşmesi, I. Abdülhamid'in kadını Nakşidil Sultan'ın 1200 (1786) tarihli üstü namazgâhlı çeşmesiyle Piyâle Paşa ve Sinan Paşa camileri Okmeydanı'nda yer alan diğer eserlerdir.

Ok müsabakalarında başlıca iki atış vardır: Uzun mesafe atışı (menzil atışı), hedef atışı (puta atışı). Üçüncü bir tür sayılabile-

Okmeydanı'nda
III. Selim'e ait
Nişantaşı

II. Mahmud, Hacı Beşir Ağa ve Mehmed Hafid Efendi'ye ait nişan taşları

cek atış ise “zarp vurmak” denilen, sert ve kalın hedeflere yapılan atıştır. Okçuluk geleneğine göre atılan ok rekor bir uzaklığa düşerse oraya menzil taşı dikilir ve taş üstündeki kitâbede okçunun başarısı anlatılır. Okmeydanı'nda ilk defa âbide dik-tiren kişi Okçubaşı Hasan Ağa'nın babası olan Bahtiyar isimli kemankeştir. Meydan-da tesbit edilmiş 132 ok âbidesinden günümüze elli beş tanesi ulaşmıştır. Bu taş-lar içinde isimleri tarihe geçmiş büyük ok-çularla ok meraklısı sanat ve ilim adamlarının diktikleri ayak ve nişan taşları da yer almaktadır. Tozkoparan İskender, Tozko-paran Ahmed Bey, Amasyalı Şeyh Ham-dullah, Şeyh Bayramî'nin diktikleri taşlar-dan bazıları günümüze kadar gelmiştir. Ok-meydanı'nda 1000 gez (600 m.) üzerinde ok atan yirmi iki kemankeş içinde rekor 845,66 m. ile Tozkoparan Ahmed'e aittir. II. Bayezid, II. Selim, III. Ahmed, IV. Mu-rad, III. Selim ve II. Mahmud'un diktiirdiği taşlar Okmeydanı yanında İstanbul'un çe-şitli semtlerinde (Beykoz, Çamlıca, Kâğıt-hane, Maçka, Nişantaşı) hâlen mevcuttur. Okmeydanı bütün okçulara ve halka açık olmasına rağmen diğer alanlar yalnızca padişaha mahsustu. XVIII. yüzyıl ortala-rından itibaren ateşli silâhlar geçerli ol-maya başlayınca Okmeydanı'nda tabanca ve tüfek atışlarıyla menziller belirlenmiş ve rekorlar kırılmıştır. Eski haritalarda, Ok-meydanı'nın XVI. yüzyılda bütünüyle bâ-kir olan topografyasında birçok ince dere ile Pîrîpaşa ve Doymazdere isimli ana de-relerin birbiriyle bağlantılı bir su şebeke-si oluşturduğu görülmektedir. Beş yüzyıl-dan beri birçok ferman ve fetva ile mu-

hafazasına çalışılan ve tapuda hâlâ Fâtih Vakfı olarak kayıtlı olan Okmeydanı, eski-den iskân sahası dışında bırakılırken za-manla iskân sahası içine alınmış, 1950'ler-den itibaren gecekondularla dolmuştur.

Türk sanatının değişen estetik akımlara göre şekillendirilen ve bu bakımdan hepsi birbirinden değişik biçimlere sahip bulu-nan nişan taşları son elli yıl içinde burada yayılan kaçak yapılaşmanın içinde kaybe-dilmiştir. Bunlardan bir kısmı kırılıp parça-lanarak, bir kısmı yapıların içine gömülerek yok edilmiştir. Okmeydanı'nın tarihî doku-sunu korumaya yönelik bazı girişimlerde bulunulmuşsa da sonuç alınamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvanzarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 18-21; Ha-lim Baki Kunter, *Eski Türk Sporları Üzerine Araş-tırmalar*, İstanbul 1938, s. 38, 42; a.mlf., “Atı-cılar Kanunnamesi”, *TV*, sy. 10 (1942), s. 255; a.mlf., “Türk Spor Mimarisine Dair”, *Güzel Sa-natlar*, sy. 5, İstanbul 1944, s. 148-159; Neşet Kö-seoğlu, *Fatih Sultan Mehmed ve Okmeydanı*, İstanbul 1953, s. 3-12; a.mlf., “Okmeydanı'na

Dair Fermanlar ve Dikili Taşlar”, *TTOK Bellete-ni*, sy. 132 (1953), s. 11-15; İsmail Fazıl Ayan-oğlu, *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, Ankara, ts. (Va-kıflar Genel Müdürlüğü), s. 12-33; A. Süheyl Ün-ver, *İlim ve Sanat Bakımından Fatih Devri Not-ları I* (haz. İsmail Kara, *İstanbul Risaleleri* için-de), İstanbul 1995, II, 40-50; Ünsal Yücel, *Türk Ok-çuluğu*, Ankara 1999, tür.yer.; a.mlf., “Sultan II. Mahmud Devrinde Okçuluk”, *Tet.D.*, sy. 10 (1968), s. 89-102; İbrahim Atis, “Türklerin Beşyüz Yıllık Stadı: Ok Meydanı”, *Tarih Hazinesi*, sy. 6, İstan-bul 1951, s. 280; Osman Öndeş, “Okmeydanı ve Nişan Taşları”, *Türkiyemiz*, sy. 18, İstanbul 1976, s. 22-26, 46; Cavit Avcı, “Okmeydanı”, *TTOK Bel-leteni*, sy. 330 (1976), s. 12-17; Özbay Güven, “Türk Kültüründe Kaybolan Miraslarımızdan İs-tanbul Ok Meydanı Spor Alanı”, *Toplumsal Tar-ih*, III/14, İstanbul 1995, s. 14-19; Levent Elpen, “Arazi Rantının ve İsgalin Abidesi Fatih'in Vak-fı Ok Meydanı”, *İstanbul*, sy. 25, İstanbul 1998, s. 20-28; Esin Demirel İşli, “Okmeydanı: Geçmiş, Bugünü ve Yapılması Gerekenler”, *Vakıf ve Kül-tür*, I/3, Ankara 1998, s. 28-30; Necdet İşli, “Ok-çular Tekkesi”, *DBİst.A.*, VI, 124; a.mlf. – Esin De-mirel İşli, “Okmeydanı”, a.e., VI, 125-126; Cem Atabeyoğlu, “Okçuluk”, a.e., VI, 125.

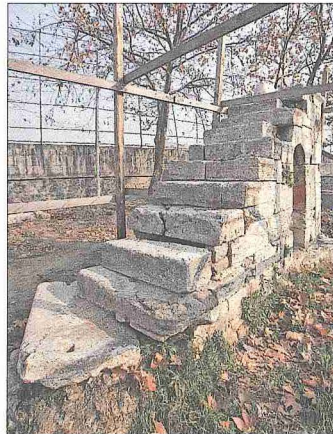

FİLİZ GÜNDÜZ

OKUR, Yaşar
(1886-1966)

Türk bestekârı, hânende.

9 Şubat 1886 tarihinde İstanbul'da Sa-matya'daki Sancakdar Hayreddin Sâdî Der-gâhı'nda doğdu. Babası aynı dergâhın şey-hi ve Meclis-i Meşâyih üyesi Rifat Efendi, annesi Ayşe Zîşan Hanım'dır. Koca Musta-fapaşa Sıbyan Mektebi'nden sonra Etye-mez'de Kurra Hakkı Efendi'den hırza baş-ladı. Hırzını tamamlamasının ardından gir-diği Dâvud Paşa Rüşdiyesi'nden mezun oldu. Defter-i Hâkânî Mektûbî Kalemî'ne önceleri stajyer olarak devam etti, ardın-dan tayini yapıldı. Şehzadebaşı'nda Mu-alim İsmâil Hakkı Bey'in kurduğu Müsiki-i Osmânî Cemiyeti'ne üye kaydedildi. II. Meş-rutiyyet'in ilânından sonra Müsiki-i Osmâ-nî Cemiyeti ileri gelenleriyle birlikte İtti-

Okmeydanı
Namazgâhı'nın
kalıntıları ile
Okmeydanı
Tekkesi'ne ait
minare ve
kuyu
bileziği

